

Odiseea lui Nolan și Istoria lui Nea Internet

Articol publicat pe www.krossfire.ro de Vlad Stoiculescu

Recent, v-am povestit pe larg despre adevărul istoric din spatele [Războiul Troian](#) (folosind cărțile lui Eric Cline și nu numai ale lui), în măsura în care în care acest adevăr poate fi dedus din sursele arheologice și din puținele surse scrise despre Colapsul Epocii de Bronz. Iată deci că a venit vremea să-mi continui “epopeea” și să iau la bani mărunți și ultimul film al lui Christopher Nolan.

Pe lângă faptul că Odiseea lui Nolan a bătut mai toate [recordurile de casă](#) de anul ăsta, filmul a bătut în mod cert și recordurile la dezbateri inutile online, de la culoarea pielii Elenei la personajul lui Elliot Page care apare cam un minut și ceva în tot filmul.

Practic, la orice proiect de magnitudinea asta, iar Nolan e recunoscut pentru ele, apar automat mai multe școli de analiză. În cazul Odiseei vorbim despre o școală cinematografică, una literară (mult spus “homerică”) și una istorică. Le vom trata pe toate trei, dar cea din urmă este cea mai importantă și motivul pentru care probabil v-ați apucat de textul ăsta. Nu de alta, dar istoricii sunt întotdeauna nemulțumiți, dar eu am decis că în cazul ăsta nu istoria deranjează, ci tocmai insistența pe anumite aspecte ale ei.

Înainte însă de a începe, trebuie să vă spun că articolul ăsta vă va da spoilere, nu atât asupra textului homeric (pe care probabil îl știți, măcar din Legende Olimpului), cât și asupra unor abordări ale regizorului. În plus, textul este foarte lung, motiv pentru care există și în variantă PDF. Să purcedem, deci...

Filmul Odiseea

Au mai zis-o și alții, o repet și eu: mergeți să vedeți ultimul film al lui Nolan. Are o distribuție de nota zece, e filmat direct cu tehnologie IMAX (il puteți vedea și în 4K) și are o producție de nota 11. Da, durează trei ore, dar Chris Nolan a înțeles din recepția de la Oppenheimer că dacă ai de gând să faci un film de durata asta, e musai să-l umpli de cadre fantastice, ceea ce regizorul și face.

Practic, Nolan respectă în cea mai mare parte povestea homerică, dar se inspiră și din alte poeme ale ciclului epic (inclusiv din cele pe care le avem doar ca rezumate), din Virgil și Eneida lui, dar și dintr-o traducere recentă a poemelor pe care o vom discuta mai târziu. Mai mult, autorul abordează în film două din temele lui favorite și anume aia că orice conflict prelungit duce la distrugere și că adevărații eroi sunt cei care rezistă pe baricade, în cazul ăsta femeile.

Dacă a doua temă e ceva nou în spațiul homeric, prima temă e destul de prezentă și în poemele inițiale.

Revenind la film, Nolan îmbină satisfăcător exploziile „mute” din Dunkirk cu tehnica de flashback din Oppenheimer, aici mult mai coerent folosită, și le adaugă cadrele grandioase pe care le vedeam în Interstellar. Chiar dacă nu ai nicio referință homerică în vocabular, e greu să nu te holbezi la scenele de bătălie sau la fantastica scenă a discuției cu cei căzuți în luptă, filmată în Islanda.

Mai mult, scenariul combină magia Odiseei cu realitățile istorice ale perioadei. De altfel, filmul vorbește despre o epocă în care magia „părea”, dar nu „era” comună. Din combinația asta, Nolan assemblează niște scene absolut memorabile precum lupta cu Polifem, ciclopul fiu de zeu, care este grav rănit și de care îți pare în mod visceral rău (în mare și pentru că a fost creat ca o combinație între un monstru hidos și un copil confuz). Singurul mod în care putea face scena mai tragică era ca Ulise să se și laude, ca în poemul lui Homer. La fel de puternică este și scena transformării oamenilor în porci, din casa lui Circe.

Matt Damon e un Ulise cu stres post-traumatic care e în același timp crud și impulsiv, dar și milos și chibzuit. Bine, Ulisele lui Nolan e și mult mai inteligent decât i-ar fi permis epoca. Chiar și așa, omul e foarte plăcut de urmărit pe parcursul filmului, la fel cum este și Penelopa lui Anne Hathaway. Tom Holland e un Telemachus ușor neconvincător, însă John Leguizamo strălucește în rolul porcarului Eumaeus. Apropo, șefii cirezilor și ai fermelor de porci erau foarte importanți în unele cetăți grecești, iar tratamentul aplicat lui Eumaeus este exagerat atât de Homer, cât și de Nolan, tocmai pentru a sublinia perturbarea unei ordini.

Altfel, o notă foarte bună primește și Robert Pattinson care e atât de enervant în rolul lui Antinous, lașul șef al peștorilor, încât te rogi ca Nolan să încalce legenda și să-l înjunghie careva în prima oră de film.

Tot bine se ține și Himesh Patel, secundul lui Ulise, Eurylochus, care se comportă exact cum s-ar comporta un om care-și vede căpitanul luând-o pe cărări, urlând la zei și tinând discursuri interioare cu voce tare. Samantha Morton în rolul lui Circe este la rândul ei excelentă și ne amintește puternic de personajul Cersei din Game of Thrones. Ar fi meritat ca Nolan să fie mai Homeric și să îi dea un rol mai serios. La fel și lui Charlize Theron care nu joacă mai nimic, dar prezența ei în rolul lui Calipso este suficientă pentru a ne ține lipiți de ecran.

Jon Bernthal apare pentru scurtă vreme ca Menelaus și îl joacă de parcă ar fi un posesor de BMW pisicuță care vinde parfumuri originale. Serios, „Manelaus” mai are puțin și dă drumul la o piesă de jale. E perfect pentru scopul lui Nolan, dar dubios pentru ce voia Homer de la personaj. Agamemnon, frate-su și liderul de facto al grecilor, apare mereu într-o armură de supererou și nu zice mai nimic, dar de fapt cam asta îi construiește tot personajul. În cuvintele lui Ulise: „E crud, dar e foarte determinat”.

(Cu sau fără armura de Batman, scena în care Agamemnon apare proptit în porțile Troiei este impresionantă)

Dar ce se întâmplă cu actorii “contestați” precum Lupita Nyong’o? Mai nimic, femeia este o Elena destul de capabilă și o Clitemnestra acceptabilă (sora Elenei și soția lui Agamemnon, pe care Nolan i-o face geamănă în film). Elena apare foarte puțin pe ecran, ca și Eliott Page, în rolul lui Sinon, un personaj minor pe care Nolan îl face mai important decât este. Omul se achită decent de rol, deși cârcotașii incorecți politic ar putea spune că Eliott Page... aleargă ca o fată. Glumă proastă, știu.

Altfel, Travis Scott este distribuit în rolul unui bard fără nume în film, dar identificat în poem: Demodocus. Homeric vorbind (ce aroganță!), putem spune că rapperul Travis Scott este de fapt o alegere excelentă pentru un “aoidoi”, un cântăreț care de fapt interpreta faptele vremii sub forma unor poezii cântate sau a unor mici scenete de teatru. De altfel, asta e modul în care poemele Ciclului Epic s-au păstrat: prin repetare și îmbogățire, fapt care a și dus la anacronismele din opera lui Homer. Bardul din Odiseea e posibil să fie o proiecție chiar a autorului sau a oamenilor din spatele numelui Homer. Faptul că mulți erau orbi sau legați la ochi e un simbol al schimbului pe care-l făceau cu zeii pentru talentul lor.

Enervantă cu-adevărat mi s-a părut doar logodnica lui Tom Holland, Zendaya, care aici joacă rolul unei preotese a Atenei care ajunge să-i joace rol de conștiință lui Odiseu și într-un final să o întrupeze chiar pe Atena. Nu vreau să fiu rău, dar fata aia nici frumoasă nu e, nici nu prea știe să joace. Nu-mi amintesc vreun rol în care prezența ei să mă fi încântat, iar Odiseea nu e o excepție. Desigur, personajul ei nu deranjează foarte mult, dar de fiecare dată când apare, are figura unui Martor al lui Iehova care vrea să-ți vândă niște pamflete.

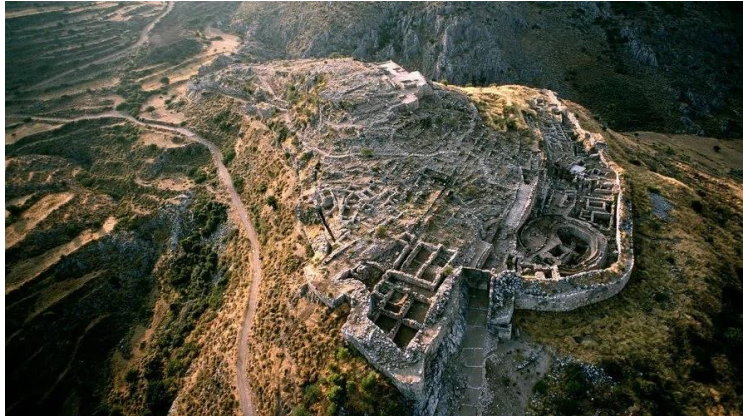
(*Ulise și verișoara lui de la țară, venită să facă facultatea la ID. [Sursa](#)*)

Mulți spun că distribuția a venit din start ca o bombă de marketing din partea regizorului care știa ce discuții se vor aprinde înainte de lansarea filmului. Sincer, culoarea pielii Elenei (care putea fi din Nordul Africii chiar și la nivel istoric, pentru că grecii furau femeii și de-acolo) e foarte puțin bătătoare la ochi. M-a intrigat mai mult faptul că unul din vâslași, soldat de încredere al lui Ulise, e japonez sau coreean.

Revenind, vă spuneam mai sus că marele minus al filmului s-ar putea să fie chiar partea istorică, pe care o vom trata pe larg mai jos. De ce? Pentru că Nolan o bagă cu furca în peisaj, cam cum făcea Sergiu Nicolăescu cu domnitorii lui fictivi.

Ca să vă dau niște **spoilere**, Ulise știe și vorbește despre [Popoarele Mării](#), știe că măcar o parte erau greci, și știe că în curând nu se vor mai scrie texte, dar și că legendele se vor transmite oral ("Ei vor cânta pentru că noi nu vom mai ști să scriem"). Practic, omul presimte Colapsul Epocii de Bronz, pe care o și numește „Epoca de Bronz”, ceea ce e istoric corect, dar e ceva ce nici micenienii, nici grecii arhaici, din care Homer făcea parte, și nici măcar clasicii, eleniștii, sau romanii/bizantinii nu înțelegeau. Ulise e posibil să fi știut despre Popoarele Mării și să fi făcut parte din ele (o să vedem mai târziu de ce), dar în mod cert nu era rușinat de treaba asta sau conștient de efectele pe termen lung. Din contră, Homer îl face pe om extrem de mândru de faptele sale, chiar și de cele reprobabile.

Mai mult, în mod absolut ilar, Telemachus consideră grecii micenieni “cea mai puternică națiune de pe Pământ”, când și pe la 1200 î.Hr, micenienii urmau linișitiți [hititilor](#), asirienilor și egiptenilor. În orice caz, așa cum vom vedea la secțiunea de istorie, grecii din perioadă nu erau numiți greci, ci cel mult „achea/ahei” sau “ahhiyawa”, după sursele hitite. Homer însuși identifică trei denumiri pentru greci, fiecare legată de o anumită regiune: aheii (Ἀχαιοί), o majoritate din sud și insule, danaanii (Δαναοί) și argivii (Ἀργεῖοι), elite stabilite în zona Argosului și mai sus.

(Numele de micenieni vine de la cea mai importantă cetate din perioadă, dar care nu juca rolul unei capitale propriu-zise. Aici, [ruinele cetății Mycene](#) sunt pozate cu drona).

Cinefilii mai versați o să-mi spună că treaba asta se cheamă [efect Brechtian](#) sau efect de distanțare și că apare când autorul vrea să-și ia distanță față de operă pe care o privește ca pe un construct, o ilustrare a unui context. Eu cred însă că Chris Nolan l-a citit cu prea multă pasiune pe Eric Cline și a integrat multe din teoriile lui în text. Pe bune, Elena din Troia spune de mai multe ori că Agamemnon a pornit războiul doar pentru a controla strâmtoarea dintre Mediterană și Marea Neagră. Dacă femeia aia era atât de conștientă de contextul ei istoric, pleca de multă vreme să se facă amazoană!

Partea bună însă este că treburile ăstea vor trece pe sub radarul privitorului obișnuit și că Nolan, dincolo de mesaje și politici sociale, nu uită niciodată să facă filme. Iar fraților, Odissea este un super film!

Dacă vreți o recenzie mai detaliată, [o puteți citi la Dragoș de la Scena9](#). Tot el amintește și despre [The Return](#), un film din 2024 despre Ulise cu o abordare complet diferită și mult mai profundă la nivel uman, dar nu și la nivel de cinematografie. Dorin, la rândul lui pasionat de istorie, separă în mod [clar istoria de film](#).

Noi însă, vom merge în continuare pe filiera Homerică, dar și pe cea istorică.

Mitul Oiseei

Înainte de a vorbi despre poeme, ar fi de spus din nou că Homer nu era chiar un personaj real, ci foarte probabil mai multe persoane (ceva ce Giambattista Vico știa încă din secolul XVIII, când Troia nu fusese încă excavată) și că nici Iliada și Odissea nu sunt niște lucrări istorice, ci o formă de memorie colectivă care combină multiple întâmplări și mituri. Mai mult, ele nu sunt nici măcar singurele lucrări din Ciclul Epic.

Istoria, pe care o vom discuta puțin mai jos, a apărut după ce arheologia și arhivele hitite au făcut legătura dintre Colapsul Epocii de Bronz și evenimentele descrise în poeme. Nu sunt un specialist nici în istorie antică, deși îmi place, și clar nici în greaca homerică. *Prin urmare, dacă mai fac varză niște denumiri, o să vă rog să-mi atrageți atenția.*

Acum, dacă tot am vorbit despre Ciclul Epic (Epikos Kyklos), știm că Iliada și Odiseea nu erau singurele poeme din el, ci [cele care se predau în școlile grecei clasice](#) și care au supraviețuit integral. Dintre celelalte, multe neatribuite lui Homer, știm doar bucăți sau rezumate, multe făcute în perioada bizantină, deci la 1500 de ani după faptele din el.

Deși referințele la poem vin din secolul 7 î.Hr, [Venetus A](#) este cel mai vechi manuscris complet al Iliadei. El este datat cu secolul X D.Hr, deci scris la peste 2000 de ani de finalul Epocii Bronzului.

Legat de celelalte poeme, știm că Cypria acoperă primele campanii din zona Troadei (teritoriul statului Troian), cele probabil descrise și în arhivele hitite ([scrisoarea de la Tawagalawa](#)), mai ales că hitiții au cam câștigat respectivele conflicte. Aethiopis acoperă moartea lui Ahile, dar și apariția a doi aliați ai troienilor: un rege etiopian (Memnon) și regina amazoanelor, Penthesilea, probabil o nobilă scită sau un demnitar hitit (în articolul anterior, am discutat despre confuzia pe care grecii o făceau între nobilii hitiți, cu păr lung și bărbi rase și... femei).

Mica Iliadă este poemul în care este descris pe larg calul Troian, care nu apare foarte clar în Odiseea, dar e reluat mai târziu în Aeneida lui Virgil. Poemul grec Iliou Persis descrie în detaliu măcelărirea troienilor și arderea orașului. Nostoi sau Întoarcerea ne spune ce s-a întâmplat cu eroii războiului troian (Agamemnon e ucis de nevastă-sa, Ahile moare spre finalul războiului, Ajax se îneacă în drumul spre casă, Nestor ajunge acasă fără fiul său, Ulise o arde 10 ani pe mare și așa mai departe). Practic, bucata asta ne-ar fi arătat și celelalte "odisei", dacă ar fi fost completă.

Telegonia e o continuare a Odiseei, pe care Nolan o ignoră. Aici ni se spune și ce a făcut Ulise după exil: a murit în Nordul Greciei, unde se refugiase, ucis accidental de fiul lui cu Circe, cu care Nolan nu-l cuplează în film, asigurându-i deci un final fericit. Detaliu interesant: Ulise e ucis de "ceva venit din mare", cum îi spune profeția, adică de o săgeată otrăvitoare făcută din coloana unei pisici de mare, ceea ce nu era deloc implauzibil în Epoca Bronzului. Alt detaliu este că civilizația etruscă, legată cumva de zonele vizitate de Odiseu, era foarte familiară cu Odiseea și îl considera [pe Ulise](#) drept unul din progenitorii națiunii lor, fapt notat și de greci.

Apropo, Ulise sau Ulixe e varianta latină a lui Odysseus, cum apare numele eroului în literatura greacă. Pentru a evita repetițiile, am folosit ambele denumiri, o încălcare a normei pe care mi-o permit pentru că nu sunt istoric. Am făcut asta și cu alte personaje.

Acum, mulți au spus că Nolan și-a luat cam multe libertăți cu filmul lui. Mâncătorii de Lotus, a doua oprire a lui Ulise, lipsesc din film, fiind cumva combinați cu perioada șederii la nimfa Calpso, la fel și insula lui Aeolus precum și penultima oprire a eroului, Phaecia sau Scheria. Ultima este importantă, pentru că acolo își spune de fapt Ulise povestea.

Circe e mai degrabă o luptătoare feministă, decât o nouă amantă pentru Ulise, iar Sinon era un personaj aproape inexistent în poeme (el este de fapt adus din Aenida și combinat cu alt personaj homeric). În plus, broșa lui Odiseu din film este ceva complet nou. Penelopa îl recunoaște pe soțul ei după o întrebare despre... un pat tăiat într-un măslin. Despre final nu mai vorbim, deși viziunea lui Nolan e apropiată de cea a bardului.

Altfel, scena apariției lui Ulise în Ithaca, după o oprire în Scheria, care nu apare în film, este mult mai bine explicată în epopeea homerică. Ulise inventează niște minciuni cel puțin interesante la nivel istoric și, în momentul reunirii, plânge, ceva ce face de mai multe ori în operele originale. Altfel, Telemachus, ceva mai curajos și mai masculin decât în filmul lui Nolan, îl vizitează pe Menelau doar după ce-l vizitează pe înțeleptul Nestor, un bătrân războinic care se întoarce direct acasă după asediul Troiei și face sacrificii constante pentru Poseidon, ceva ce Ulise ignoră și în film. Bine, Nestor pare să fi scăpat, până aflăm că fiul lui a fost ucis de Memnon, la Troia, după ce a salvat viața tatălui său.

La fel, mi-aș fi dorit enorm ca Nolan să nu sară peste două scene din întâlnirea lui Ulise cu morții. Într-una dintre ele, mama lui Odiseu, care murise în timp ce fiul ei lupta în Troia, vrea să-l îmbrățișeze de mai multe ori și nu poate. Într-alta, Ahile, cel mai bun luptător al grecilor, pe care Ulise îl admira enorm, i se confesează eroului: "Aș vrea să pot fi iar un țăran sărac lipit dar în viață, decât rege printre morți." Mare ratare, Christopher!

În plus, nu înțeleg de ce regizorul a ales să creeze o scenă care lipsea din poem, cea în care morții îi iau la alergat pe grecii veniți să-i consulte.

(Vază din secolul IV, deci din epoca Antichității Clasice, care surprinde episodul vizitei pe tărâmul morților. [Sursa Imaginii.](#))

Emoționantă ar fi fost și scena dintre Ulise și tatăl său, Laertes, la fel de absent din text. Laertes era un erou la rândul său, un argonaut (unul din băieții care merseseră cu Iason după lâna de aur, într-o călătorie [la rândul ei plauzibilă](#), lâna de aur existând și azi în Georgia, deasupra fostului [regat Colchis](#)). În filmul din 2024, *The Return*, Laertes este jucat de un fantastic actor de teatru grec.

Nolan insistă de asemenea foarte mult pe “legea lui Zeus” sau ospitalitatea (*xenia*), care impunea aparent tratarea oaspeților cu același respect cu care ai vrea să fii tu tratat. Legea lui Zeus este unul din lăitmotivele lui Homer, dar și ale filmului american, însă interpretarea ei este puțin prea modernă. De ce? Pentru că [Xenia](#) ținea mai degrabă de ritualul aproape mistic al găzduirii, de schimbul de daruri și de ofrande, așa cum Hesiod îl descrie în *Munci și Zile* (Hesiod a fost contemporan al lui „Homer” și e un autor despre care chiar știm când a trăit). De altfel, lipsa de *xenia* este și motivul aparent al începerii războiului: Paris vine ca oaspete în casa lui Menelau și fuge cu soția lui.

Ce face Nolan aici este să combine *xenia* cu regula de aur a religiilor monoteiste, rezumată în română prin “Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face”. Chiar și așa, ospitalitatea miceniană/*xenia* era o metodă bună de a judeca intențiile cuiva și era considerată ca fiind guvernată de Zeus. Într-o epocă în care fiecare oraș putea avea limba și obiceiurile lui, modul în care te primea cineva era modul în care reacționai la rândul tău.

Altfel, chiar dacă astfel de legi erau importante în lumea Greciei Miceniene, vorbim totuși despre un popor extrem de agresiv de jefuitori maritimi. Chiar și Homer explică destul de clar că multe din opririle lui Ulise nu erau bazate pe prezumția de ospitalitate, ci pe pofta de jaf.

Celelalte două teme majore din Odiseea sunt “nostos”, adică acea reîntoarcere menționată mai sus, atât o reîntoarcere fizică, cât și o reîntoarcere către sine și originea cuvântului nostalgie. O altă temă este “[hybris](#)” (hubris, cum ar zice americanii), adică genul de aroganță care sfidează zeii și cred că Nolan a capturat-o fără probleme, inclusiv în scena cu Polifem, dar și în mai toate scenele în care apare Agamemnon. Bine, scena originală cu Polifem este puțin diferită. După ce încalcă la rândul lui cu aroganță xenia, gigantul îl face pe Ulise cel șiret (mêtis este termenul grecesc și ar denota o inteligență nativă) să-l păcălească, spunându-i că numele lui este “Nimeni” (outis, care rimează în poem cu mêtis). După ce șmecheria merge, iar Polifem nu mai poate cere ajutor vecinilor, căroră le spune că Nimeni l-a Rănit, Ulise e posedat de hybris și se laudă cu numele lui real. Treaba asta permite ciclopului să-l blesteme.

Acum, putem înțelege de ce Chris Nolan a amestecat obiceiurile, mai ales că omul pare să-și fi făcut totuși temele. Ambele poeme sunt extrem de complexe pentru perioada în care au fost compuse și multe detalii pe care cinefilii de pe Internet pot să-ți jure că le găsești în Iliada sau Odiseea nu sunt de fapt acolo. În plus, Nolan nu s-a axat doar pe textele originale. De fapt, una din inspirațiile lui Nolan a fost traducerea recentă a celor două cărți, făcută de [Emily Wilson](#).

Wilson a fost lăudată de oameni din spațiul academic pentru modul accesibil în care a retradus poemele homerice și pentru folosirea pentametruului iambic. În același timp, cercetătoarea a fost intens criticată pentru suprasimplificare și pentru evitarea unor termeni care degradau femeile (găsiți nu atât la Homer, cât la traducători), dar și pentru evidențierea personajelor feminine (Penelopa, Elena și Andromaca, absentă din film). De altfel, în opera lui Homer, Penelopa începe ca stăpână a casei în lipsa lui Ulise, dar când Telemachus crește, ea are o relație mai degrabă de admirație/ușoară subordonare față de fiul ei, lucru deloc prezent în film, unde Hathaway are o Penelopa gata să te raporteze la HR. Bine, chiar și în poem, Penelopa este pusă de poet la același nivel de istețime cu Ulise, iar celebra scenă cu țesătura o demonstrează. Altfel, Telemach-ul din poeme ordonă și execuția tuturor servitoarelor care avuseseră relații cu pețitorii, ceva ce personajul lui Nolan nu ar face niciodată. Complexitățile relațiilor din Epoca Bronzului și alegerea unor termeni pentru a le atenua sunt sursa acuzațiilor de feminism cu privire la traducerea lui Wilson.

[Tot Wilson e cea care îl face pe Odiseu](#) să se îndoiască de sine și de război, care e descris în termeni mult mai puțin glorioși decât în opera inițială. Practic, ea schimbă sensul “kleos-ului” (gloriei) homerice dintr-o zonă de mândrie, într-una de aroganță. Nolan ia ideea asta mai departe și-i mai dă stres post-traumatic (PTSD) omului, pe insula lui Calipso. Evident, regizorul face paralele clare cu ziua de astăzi și e un critic acerb al actualilor lideri politici, motiv pentru care cred că propria agendă l-a ghidat mai tare decât traducerea lui Wilson.

Motivul pentru care treaba asta nu e atât de deranjantă este că Homer chiar critică, prin intervenția zeilor și prin soarta celor care au asediat Troia, războiul. Diferența e că bardul grec (sau barzii) o fac mai subtil, prin intermediul zeilor. De altfel, măcelul din templu, în care de fapt

Agamemnon îl ucide pe Priam, e o scenă puternică în toate adaptările. Ulisele lui Homer în schimb... ei bine, el pare multă vreme mândru de ce făcuse.

Wilson nu schimbă multe, iar traducerea ei este prima făcută în limba engleză de o femeie, în ultimii șaizeci de ani. Cercetătoarea stăpânește destul de bine greaca homerică, zic experții, dar nu suficient cât să recite în ea, ceea ce a și făcut recent. Totuși, dacă vreți traduceri mai apropiate de original, îi aveți pe Mendhelson sau chiar pe românul Dan Slușanschi, probabil cel mai bun traducător al lui Homer din regiune, nu doar din România. El traduce folosind hexametru antic, [metrica originală a poemului](#), deci spor la citit.

Apropo, lui Wilson nu i-a plăcut [teribil adaptarea](#), dacă era cineva curios.

Alte idei din filmul lui Nolan precum rănirea Elenei sau folosirea ei ca pretext nu vin de la Wilson, ci chiar din comentarii antice asupra operei lui Homer. E clar în context istoric că Elena era un pretext, dar nu avea cum să fie clar pentru grecii vremii. Într-o variantă a poemului, Menelaus vreau să o omoare pe Elena, dar i se pare prea faină și o cruță, iar în alta grecii o vor moartă pentru pornirea războiului, întărind ideea că nimeni nu considera distrugerea Troiei o mare reușită.

Per total, Nolan face o treabă destul de bună din a integra mitul homeric, chiar și în ceea ce privește Calul Troian, despre care am mai vorbit și vom mai vorbi la secțiunea de istorie. Ce mă deranjează totuși la abordarea lui?

Faptul că nici măcar nu-i menționează sau ilustrează fugitiv pe Ahile (bazat probabil pe personajul real [Pyamaradu](#), care poate fi o bază și pentru Priam), pe prietenul și probabil iubitul său, Patroclus, și nici pe psihopatul Ajax, ăla cu scutul uriaș, care moare înecat, în timp ce făcea în ciudă zeilor. Tot Nolan îi uită și pe înțeleptul Nestor și pe fiul său, pe incredibilul războinic și probabil cel mai decent soț și tată din film, troianul Hector, și chiar și pe Paris, omul care declanșează conflictul cucerind-o sau furând-o pe Elena. Și ultimul personaj este parțial atestat istoric sub numele de Aleksandu (un prinț troian), nume cu care e și menționat uneori în poeme.

Nici măcar bătrânul rege Priam nu apare și nici Deiphobus sau Aeneas, apărătorii cetății după moartea lui Paris (care cere ajutorul primei soții pentru vindecarea unei răni, este refuzat, urmând ca respectiva să regrete și să se sinucidă pe rugul său funerar). Despre Aeneas au scris destul de romanii, dar și vechii greci îl menționează ca pe un personaj real. Să mai vorbim despre Sarpedon, regele semizeu al licienilor sau alții?

Înțeleg intenția lui Nolan de a se concentra pe drama lui Ulise, dar cred că ar fi fost corect ca oamenii să fi fost măcar menționați. Așa, măcar într-o frază din aia de tip "Am luptat cu Gigel și Costel și i-am văzut murind de mâinile lui Stelică și Ionică." Aș fi fost mulțumit.

O altă notabilă absență din filmul lui Nolan sunt zeii. Zeii greci erau prezenți printre oameni și se comportau ca ei: erau darnici, cruzi, răzbunători sau amorezați de muritoare. Zeii sunt de fapt motivul pentru care tânărul Paris pornește războiul. Zeița Eris (Discordia), nefiind invitată la o

nuntă, oferă zeițelor Afrodita, Atena și Hera un măr și le spune că doar cea mai frumoasă dintre ele îl poate avea. Cum niciun zeu nu vrea să decidă o astfel de luptă, pedeapsa pică pe un muritor, prințul Paris. Paris o alege pe Afrodita, care-i promise cea mai frumoasă femeie din lume (spre deosebire de Hera care-i promite putere politică și Atena care-i promite reziliență în luptă). Evident, aici metafora e una clară, legată de adevăratul destin al cetății. În același timp însă, Homer face tot posibilul să ne arate comportamentul decadent al zeilor. Ba, înaintea războiului troian, zeii sunt invitați să ia partea cui doresc în conflict. La fel ca frate-su Zeus, Poseidon, care se ocupă și de cutremurul ăla din Troia, e inițial părtinitor cu grecii, dar îl reneagă pe Ulise atunci când acesta îi rănește fiul, pe Polifem. Apollo și Afrodita, de exemplu, luptă de partea Troiei. Apollo îl ajută de fapt pe Paris să-l omoare definitiv pe Ahile, după ce Ahile îi omorâse fratele, pe strategul Hector, pe-al cărui trup îl și târâse în jurul orașului (până la urmă îl returnează lui Priam și acceptă un armistițiu pentru înmormântare). Tot Apollo îi binecuvântase anterior pe greci și cu o molimă, pentru răpirea unei preotese, deci băiatul ăsta pare să-i fi urât grav pe micenieni.

Pot înțelege de ce n-ai vrea să amesteci muritorii cu forțele supranaturale, dar Atena apare destul de des în film, chiar dacă joacă mai degrabă un rol de plăsmuire/conștiință. *Deci da, Nu cred că era ușor să integrezi corect zeii în film, mai ales când ne-ai spus că magia doar "parea" posibilă și când ai actori ca Zendaya, dar puteai încerca să-i menționezi mai des, domnu' Nolan.*

Unii spun că omul și-ar fi luat prea multe libertăți. Probabil, iar versiunea lui Menelau (sau Manelau) din film nu mă încântă fantastic, dar dacă ne referim strict la sursele homerice, comportamentul lui nu e departe de descrieri. Mai mult, el îi povestește lui Telemach în film despre cât de nasol era în burta calului troian, unde Homer îl plasează clar în timpul asediului. Poate că singurul lucru diferit aici e atitudinea Elenei, care la Homer se poartă ca o zeiță, bagă niște narcotice prin vin și-i dă și lu' ăla mic ideea deghizării lui Ulise în cerșetor. În film, greul discuției e purtat de Menelau, pe când Elena face tot posibilul să îi arate că ea este captivă.

(Curajosul Manelau... pardon, Menelau. [Sursa](#))

Bine, Menelau era blond în poezii, în mare și pentru că Homer voia să-l evidențieze, având în vedere că până la Aristotel părul blond însemna "barbarie". Jon Bernthal e cât se poate de departe de un Menelau blond și eroic, dar barbar nu putem spune că nu e.

Despre Elena și frumusețea ei nu avem detalii clare din text, știm doar că avea “brațe albe”, o metaforă pentru finețe și noblețe. Lupita chiar și-a luat destule înjurături pentru rolul ăsta, de care s-a achitat onorabil (bine, și ea a declarat niște tâmpenii despre cum ar fi trebuit să-și scrie Homer opera). Mă rog, mai știm și că Elena era fiică de zeu, iar sora ei nu era, motiv pentru care nu puteau fi gemene, așa cum le face Nolan. Ca să îi dezamăgesc pe fanii lui Alexandru Mitru, trebuie să menționez că, la fel ca mulți alți semizeii cu mamă muritoare, nici Elena nu era nemuritoare, cum nu erau nici multe dintre nimfe.

Altfel, Homer chiar avea o problemă cu culorile și nu pentru că era orb, pentru că treaba asta e mai degrabă o adăugare ulterioară legată de numele și profesia lui. Homer avea o problemă cu descrierea culorilor pentru că vechii greci foloseau mai degrabă comparația, intensitatea și mișcarea, decât numele pentru culori. Marea este “oinops” (ca vinul), mierea este “chloros” (verde), oile și fierul au aceeași culoare, iar albastrul lipsește pentru că timp mii de ani albastrul nu a fost o culoare. În plus, multe expresii bizare din Odiseea erau folosite ca artificii mnemonice: barzii se legau de o expresie ciudată sau o descriere sonoră pentru a memora un verset important și a nu-l reinterpreta.

Acum că am lămurit-o și pe-asta, ar fi cazul să trecem puțin de textul sursă. Există deci o istorie reală în spatele Odiseei? Istoricii ne-ar spune că ar putea exista, doar că nu sună așa cum ne așteptam...

Istoria Odiseei

Cum spuneam, nu avem cum să testăm cu-adevărat veridicitatea unor poeme care acționează ca o formă de memorie colectivă și al căror autor (sau autori) a trăit la jumătate de mileniu distanță de ele. În același timp, e pură ignoranță să spui că în operele lui Homer nu există nicio realitate istorică. Mă rog, o poți spune, dacă faci parte dintr-o națiune care acum 200 și ceva de ani încă mai măcelărea și creștina forțat populațiile locale peste care a năvălit.

Ce vă invit însă să facem acum este să testăm dacă evenimentele din poemele Ciclului Epic, dar și din filmul lui Nolan **sunt plauzibile, nu neapărat atestate istoric**. În mod cert nu vom discuta despre realitatea sirenelor, dar ne vom întreba dacă totuși un prinț grec micenian se putea învârti de nebun atâta amar de vreme.

(Sirenele în [viziunea etruscă](#). Statuie din secolul II înainte de Hristos)

Înainte însă de a discuta despre veridicitatea istorică a mitului, aş vrea să adresez o întrebare pe care au pus-o mai mulţi comentatori, de la conservatori americani la academicieni: *Ar fi trebuit Christopher Nolan să folosească actori greci pentru filmul ăsta?*

Dacă ne gândim la nivelul importanţei şi universalităţii Odiseei (o ştiu şi copiii sud-africani şi chinezii, până la urmă), răspunsul este nu. De asemenea, din punctul de vedere al cinematografiei, nu poţi impune regizorului o anumită distribuţie sau viziune. Nolan vede Odiseea aşa cum vede actualul conflict din societatea americană, societate pe care cu siguranţă o cunoaşte mai bine decât pe cea greacă din Epoca Bronzului.

Dar din punct de vedere genetic şi istoric...ar fi meritat să aibă Odiseea actori greci din prezent? Răspunsul este DA, ABSOLUT! Din punctul ăsta de vedere, dar şi al istoriei, Nolan ar fi trebuit să folosească mai mulţi actori greci, fie şi pentru figuraţie. Unul din argumentele ultraliberalilor americani de data asta (ăia care au citit două cărţi toată viaţa, cu două mai mult decât republicanii) este că grecii de acum nu au nicio legătură cu micenienii.

Regret să-i informez pe oamenii fără identitate, dar grecii de acum SUNT grecii micenieni. Grecii sunt singurul popor cu o imixtiune minoră în [genetică/haplogrupuri din Epoca Bronzului](#). Un grec mic, solid şi măsliniu de azi ar fi putut fi liniştit pus pe corabia lui Ulise fără să bănuiască cineva ceva, având în vedere că împărtăşesc o mare parte din materialul genetic. Nu e o glumă, e rezultatul mai multor studii, cel mai recent fiind cel din [revista Nature](#).

Grecii sunt indo-europenii care au năvălit acum vreo 3700 de ani peste civilizaţiile neolitice din Elada, s-au amestecat cu ei, şi-au făcut palate în centru şi sud, au cucerit Creta şi le-au absorbit civilizaţia (civilizaţia minoică, cea cu labirintul din Knossos, şi el real) au colonizat apoi Vestul Anatoliei, au colapsat economic la finalul Epocii Bronzului, au trecut în Epoca Geometrică (Epoca Întunecată a Antichităţii Greceşti) cu aceiaşi zei ca băieţii ăia veniţi cu 500 de ani înainte, cu excepţii minore precum Apollo şi câteva zeităţi minoice şi hitite.

Apropo de Apollo, Homer îl pune pe post de campion suprem al Troiei în poem, ceva ce v-am mai relatat, iar versiunea lui e destul de diferită de cea venerată în perioada lui Platon. De ce? Pentru că zeul Apollo vine din Anatolia cel mai probabil, iar versiunea lui homerică era cea a unui zeu troian. Teoria îi aparține lui Walter Burkert și e bazată pe un zeu cu puteri și etimologie similare din Anatolia hitită: [Appaliunas](#).

Câteva sute de ani mai târziu grecii au redevenit mari în Epoca Antichității Arhaice și Clasice (aia cu Sparta, Atena și TOȚI filosofii), folosind cam același sistem de cetăți și armate ca în cea miceniană, dar cu locații diferite și o brumă de democrație și cultură deasupra. Același popor a devenit imens în perioada elenistică din timpul și de după Macedon, a fost absorbit, dar nu asimilat de romani (din contră, sincretismul a mers puțin invers), iar apoi au renăscut sub steagul Imperiului Roman de Răsărit.

(Odiseea, [mozaic roman din Tunisia](#), din secolul 2 D.Hr)

Grecii au stat sub turci sute de ani, cu regiuni întregi neatinse de baclava și cu aceeași Iliadă și Odisee încă predate în școli. Mai mult chiar, turcii s-au identificat încă de la începutul imperiului lor cu vechii troieni, Mehmed al II-lea susținând după căderea Constantinopolului că el a răzbunat troienii prin fraza: “Hector, eu te-am răzbunat!” ([nu e o glumă istorică](#), e chiar istorie).

Nu râdeți de turci, care în perioada renașcentistă confundaseră denumirea latină de “teucuri/troieni” cu aia de “turci” și se vedeau stăpâni de drept ai Anatoliei. Aproape toate popoarele mari europene se vedeau în Renaștere descendente de troieni sau micenieni. După independență, grecii și-au recuperat aproape total identitatea și ar fi meritat să o păstreze fără distrugătorul schimb de populații făcut cu Turcia în 1923.

Deci da, Nolan, puteai să pui 20-30 de actori greci în rolul soldaților figuranți din Odiseea, mai ales că ai filmat în și în Grecia. Oricare dintre ei făcea măcar cultural parte dintr-o civilizație mai mare decât o să fie vreodată civilizația ta. Dar, din nou, asta nu impactează filmul, ci doar minima decență istorică, pe care alte filme, precum The Return, au avut-o. Și dacă tot suntem

aici, sesizez ca notabilă absența lui [Dimitri Katsikios](#), un fierar și specialist în armuri considerat un “Hephaestuos Modern”. Câteva sfaturi de la el și unele armuri ar fi arătat excelent.

Lăsând însă argumentul ăsta la o parte, acum e acum. Dacă [Războiul Troian](#) a fost o realitate istorică demonstrată, în cazul Odiseei, tot ce putem verifica istoric **sunt contextul perioadei și locurile vizitate de Ulise**, un personaj nu tocmai atestat istoric.

În [articolul precedent](#), pe care îl puteți reciti, am discutat puțin despre Troia și despre Războiul Troian. Pe scurt, istoricii actuali cred că adevăratul război troian a fost purtat între grecii micenieni și aliații lor din Anatolia și imperiul hitit. Treaba asta s-a întâmplat după ce hitiții au destructurat confederația Iuviană Arzawa și au devenit practic vecini cu grecii stabiliți în zona Miletului, punându-i pe ultimii pe locul doi în regiune.

Războiul troian a fost probabil ultima fază dintr-o serie de războaie, primele fiind atestate de arhivele hitite de la Hattusa și fiind câștigate de aceiași hitiți. Numărul mare de aliați ai ambelor părți este destul de clar subliniat în Iliada și parțial și în Odiseea (greci, troieni, hitiți, amazoane, “etiopieni”, frigieni, licieni sau Lukka, cum li se spunea de fapt în perioadă). Dacă ar fi să-l credem pe Homer, și ăsta poate fi un detaliu realist din scrierea lui, am putea specula că lungul război troian a fost similar unui prim război “mondial”, având în vedere micimea lumii civilizate din jurul Mediteranei. [Catalogul navelor](#), un text introdus ulterior în Iliada și pe care-l vom aminti mai jos, numește aproape 29 de cetăți grecești care trimit contingente pe mare, și vreo 15 mici regate care ajută Troia, plus alți comandanți veniți de la mare depărtare.

([Pinpin](#), contributor Wikipedia, face o hartă complexă și corectă homeric a națiunilor menționate în poeme)

Conflictul prelungit a coincis și cu probleme mai mari ale perioadei precum seceta, cutremurele și migrațiile, care au dus într-un final la ceea ce numim Colapsul Epocii Bronzului și anume la distrugerea sau diminuarea teritorială și economică a marilor regate ale Epocii Bronzului, cu

excepția Egiptului și parțial a Asiriei. Practic, vreo 70% din lumea civilizată, în general orașe și state foarte avansate, au intrat în beznă fiind fie abandonate fără luptă, fie distruse de ceea ce istoricii numesc Popoarele Mării. Așa cum [menționez în alt articol](#), la asta au contribuit și un val de încălzire, seceta, o pandemie și întreruperea relațiilor comerciale și a importului de staniu/cositor, vital pentru a face bronz.

Troia sau Wilusa (numită și Iliusa/Ilion în unele surse) era un oraș probabil luwian, sensibil influențat de hitiți și greci. Poemul ne spune că troienii și vechii greci se “puteau înțelege” reciproc, dar singura tăbliță din Troia conține o scriere luwiană, cu elemente hitite. Având însă în vedere că hitita era aproape de proto-indoeuropeană și la fel și greaca miceniană, această înțelegere se putea limita la ceva cuvinte de largă circulație precum “război, pace, corăbii, mâncare etc”.

Orașul era notat drept vasal al hitiților, cu excepția unor perioade în care grecii aduc uzurpatori pe tron, inclusiv pe celebrul deja Piyamaradu. Poziția Troiei îi permitea să fie un popas obligatoriu în regiune, dar și un punct de control pentru cei care voiau să ajungă în zona Mării Negre din Mediterană sau să navigheze de-a lungul coastei.

Troia era probabil înconjurată de alte 3-4 cetăți și orașele, menționate și ele în treacăt și incluse în teritoriul mai larg al “Troadei”. Există și o povestire în care micenienii, conduși de Ahile, debarcă în Teuthrania, un oraș aliat al Troiei și condus de un descendent al lui Hercule și-l atacă, crezând că e Troia. Grecii sunt respinși, dar Ahile face ce știa el mai bine și-l omoară pe rege. Aveți o hartă mai clară a Troiei în articolul precedent, dacă vă interesează.

Tot în el, când am vorbit despre nebunul de Schlieman și excavațiile lui, v-am spus că existau mai multe straturi de așezări care ar fi putut fi “Troia”. Ei bine, stratul distrus de greci (s-au găsit vârfuri de săgeți miceniene în piatră) a urmat unuia distrus de un cutremur. Refacerea fusese foarte rapidă pentru perioadă. Troia era, deci, un oraș bogat și capabil de consolidare.

Hitii nu sunt nici măcar amintiți de Nolan, iar Homer îi menționează în diferite ipostaze și sub diferite nume.

Spuneam în articolul precedent că Odiseea îi numește Keteioi (identificați deja de istorici ca fiind în mod cert hitiți), dar ei apar și ca Albieni (un trib vasal al hitiților, care extrăgea argint din Anatolia). Mulți istorici argumentează și că întunecatul Memnon, numit eronat rege etiopian (regatul Etiopiei nu exista în Epoca Bronzului, dar exista regatul Kush, lângă Egipt), ar fi fost fie un aliat hitit, fie un comandant aliat cu hitiții. Unii istorici cred că omul probabil provenea din Levant, din ceea ce ulterior s-au numit “regatele siro-hitite sau neo-hitite”.

Amazoanele care sar și ele în ajutorul Troiei (posibil un trib scitic, documentate fiind femeile luptătoare din zonă) erau în mod cert aliați sau chiar vasali ai hitiților. Despre eventuala confuzie dintre hitiți și femei v-am scris mai sus. Altfel, după lupta cu Memnon, pe care-l omoară, Ahile o ucide și pe regina amazoanelor iar apoi, când îi scoate coiful, se îndrăgostește pe loc de ea. Înțeleg uneori de ce Nolan s-a gândit să nu introducă personajele ăstea.

În plus, unele zeități din zonă par comune cu cele miceniene și hitite, ceea ce ne spune că, cel puțin la nivel de cultură și poziție, Troia era o civilizație aflată între marile puteri ale vremii, însă în mod cert intrată în sfera imperiului hitit.

Există o vorbă printre istoricii specializați în perioada asta: la Homer, hitiții sunt peste tot și nicăieri. De ce? Pentru că, în perioada Războiului Troian, imperiul hitit era deja doborât de secetă și cu garnizoanele pe fugă și pentru că Ciclul Epic a fost scris mult după Epoca Bronzului, într-o perioadă în care ultimele rămășițe ale civilizației lor își încheiau ciclul prin Levant, în regatele neo-hitite, motiv pentru care sunt și atât de des menționați în Biblie.

Pentru imperiul hitit, Ahiyawa sau Aheii când erau considerați egali (cum îi consideră Tudhaliya al IV-lea), când erau ignorați. Până la urmă, grecii erau niște pirați și negustori bine înarmați care trăiau în castele verticale și ardeau oi în altare de piatră, pe când în Hattusa existau deja [sisteme de băi și canalizare](#). Dacă nu credeți, căutați "hititologie" pe Google sau într-o conversație AI. Cele 30 000 de tablete găsite arată că vorbim despre un imperiu de sofisticarea celui egiptean și de mărimea unor imperii mult mai târzii. Din acest punct de vedere personajul Telemachus din filmul lui Nolan avea dreptate: grecii aveau cea mai grozavă civilizație... după greci.

(Comandat Hitit, reconstrucție aproape istorică a [unui artist din Barcelona](#). Svasticile nu sunt vreun simbol subversiv, ci un simbol indo-european care la hitiți apărea pe castele, arme și țesături)

Conflictul din Troia e urmat la scurtă vreme de așa-zisele invazii ale Popoarelor Mării, dar și de alte migrații precum cea doriană sau asediile venite din partea centrală a Europei, din partea [culturii Urnfield](#), primii precursori ai culturilor Hallstadt/Latene și deci și ai celților. Acum, Nolan își ia niște libertăți și afirmă sus și tare că Popoarele Mării erau chiar grecii. Popoarele Mării erau și grecii, printre care Ahiawa/Equesh, Denyien (probabil Danaanii ăia despre care vorbeam mai

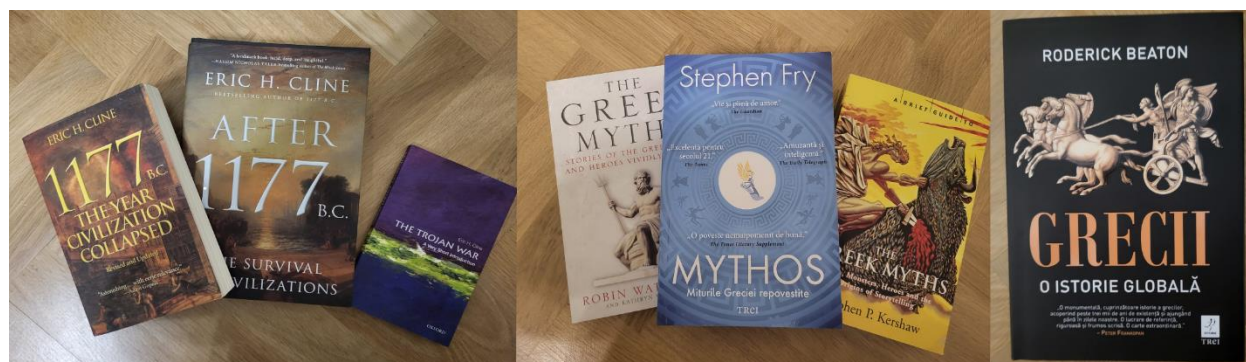
sus) și Peleset (filistinii biblici, veniți probabil din Creta), adică o majoritate deloc neglijabilă în regiune.

Am descris destul de clar [ce și cât de puțin știm despre fiecare trib](#) al Popoarelor Mării, dar și că o bună parte din ei veneau din Anatolia (foști subiecți ai hitiților, în frunțe cu agresivii Lukka, deveniți licieni în Antichitatea Clasică), Sardinia (Sherdesh, civilizația nuragică), Sicilia și din Europa Centrală. În orice caz, știm acum că multe popoare ale mării erau de fapt refugiați din zone unde seceta și conflictul loviseră adânc, adică și din Troia și Anatolia în general. Oamenii veneau într-adevăr cu sabia în mână, dar cu nevasta în căruță și copilul în spate.

E imposibil ca cineva în Epoca Bronzului să fi fost conștient de Popoarele Mării la nivelul la care o face Uliseul lui Nolan, dar nu e imposibil să fi participat la raiduri alături de ele sau să fie conștient că era parte din problemă. De ce spun asta? Păi n-o spun eu, o spune chiar Homer, într-o scenă care lipsește din film și care e tratată pe larg de istoricul Jeffrey P. Emmanuel într-o lucrare despre "[Minciuna Cretană](#)". Un arheolog face un [rezumat excelent](#) online: ajuns inițial în Ithaca, Ulise minte că ar fi fost fiul unui nobil cretan cu o concubină cumpărată de el din altă regiune.

Mai mult, tot el spune că, înainte de războiul troian, s-a ocupat cu raidurile maritime în locuri pe care textele egiptene le consemnează ca fiind lovite de Popoarele Mării și cu descrieri ale navelor și metodelor de jaf folosite. Este capitolul ăsta despre Ulise? Probabil că nu, dar ne arată că mulți nobili din epocă erau deja conștienți de faptul că civilizația și comerțul cu bronz se duc naiba și că noua ocupație este jaful.

Acum, n-aș vrea să repet din nou articolul precedent. Acolo mi-am bazat datele și speculațiile istorice pe câteva surse, printre care cele mai importante au fost: [Eric H.Cline – 1177 BC \(The Year Civilization Collapsed\)](#), Eric Cline – After 1177 B.C, Eric Cline – The Trojan War și Roderick Beaton – Grecii. Ele sunt înșirate mai jos pe parchet nu din aroganță, ci din faptul că m-am cam săturat să aud discuții de tip "A.I. Slop" de la oameni care refuză să citească. Aia e, am îmbătrânit și-mi pozez biblioteca.

(De fapt, dacă vreți să verificați ce am scris aici, cel mai ușor ar fi să cumpărați doar cărticica cea mică a lui Cline, de la Oxford Press – [The Trojan War](#))

Barry Strauss, [tradus recent la Humanitas](#), dar pe care încă nu l-am citit, lansează o ipoteză și mai îndrăzneată legată de Elena din Troia, bazându-se atât pe Eric Cline, cât și pe mitologii locale. Strauss își pune întrebarea: Dacă Elena a plecat de fapt cu zestrea ei, precum și cu o parte din bogăția cetății conduse de Menelau? Teoria e plauzibilă, deși greu de demonstrat. Ai două mari puteri gata să se atace și cineva face un gest reprobabil în orice cultură? Poate vă amintește puțin de alt război mondial, respectiv de primul.

Revenind la subiect, putem spune că știm deci că a existat un conflict în zona cetății Troiei din acea perioadă, nu știm cât de lung (expresia "9 ani și un an" e o formulă mai degrabă metaforică la Homer, nu ceva care înseamnă strict zece ani). Mai mult, știm că la scurtă vreme după el, civilizațiile care l-au purtat s-au dus naibii.

Câteva personaje din perioadă precum Paris/Aleksandu sau Ahile au fost inspirate de persoane atestate, dar altele sunt chestionabile. Există ceva referințe hitite, contestate însă de unii istorici, la Atreus, tatăl lui Menelaus și Agammemnon, unul din marii sau primii regi din Mycene. Ce știm totuși despre Ulise?

Mai nimic, din păcate. Ulise este cel mai probabil un arhetip mitologic, paralele cu Epopeea lui Gilgamesh (sumeriană) arătând că ideea plutea multă vreme în mințile barzilor din Epoca Bronzului.

Din păcate, puținele tablete scrise în Linear B (limba vechilor greci, inspirată de cea a civilizației minoice, Linear A) nu acoperă deloc fapte istorice, doar registre comerciale. De-asta e și ciudat că Nolan alege să scrie pe velele navelor cu Linear B, deși grecii lui vorbeau uneori în neogreacă (fără glumă, am o vorbitoare în familie).

Linear B nu era un limbaj destinat păstrării istoriei, față de scrierea cuneiformă hitită, care de altfel ne și oferă cele mai multe indicii despre grecii perioadei și despre troieni, alături de textele egiptene (tot Cline a scos recent o [carte excelentă pe tema asta](#)). Practic, dacă hitiții sau egiptenii nu au scris despre Ulise, atunci existența lui e foarte greu de demonstrat.

Este însă Ulise plauzibil? Foarte plauzibil! Un rege mercenar, dintr-un oraș micenian minor care e chemat la o expediție de jaf și asediu? Nimic mai normal în epoca miceniană. Ithaca funcționa probabil pe o insulă devenită între timp peninsulă (Paliki, din zona Kefalonia), nu în zona actualei insule Ithaca care nu are vestigii din Epoca Bronzului. Scopul cetății era unul de vamă navală între Nordul Greciei, Estul Italiei și Sudul Greciei, unde era de fapt bazinul de putere al micenienilor.

Apropo de micenieni, dacă ne uităm pe o hartă, observăm că toate marile lor orașe (Mycene, Argos, Gla, Tyrnis, Pylos, Theba, Orchomenos) erau concentrate în Sudul Greciei, în Creta, pe care o cuceriseră și a cărei civilizație o absorbiseră, și în câteva zone din Anatolia. Centrul și mai ales Nordul Greciei erau locuite de "pelasgi", o civilizație incertă care combina triburi de doriene, traci, iliri și probabil păstorii neolitici peste care năvăliseră grecii cei indoeuropeni. Practic,

Întreaga civilizație miceniană era o confederație maritimă, bazată pe jaf și comerț și pe niște castele uriașe care-i țineau departe pe vecinii din Nord.

Apropo de castele, seamănă ele cu ce a făcut Nolan în film? Da și nu. Civilizația miceniană făcea niște cetăți extrem de înalte, folosind ce a fost numit mai târziu “ziduri ciclopice”. Practic, clasicii credeau că cetățile fuseseră întărite de ciclopi, pentru că nu-și explicau înălțimea lor. Nolan creează o Troia completă fantezistă, dar pentru Ithaca lui Ulise, folosește o cetate arabă din Sicilia, Castello di Santa Caterina, unde și-a forțat distribuția să urce zilnic vreo 45 de minute. Cetatea nu seamănă cu una miceniană, dar surprinde zidurile similare perioadei și faptul că multe astfel de cetăți erau construite pe coline și aveau lângă ele un port fortificat. Suficient, zic eu.

(Castello Santa Catherina. [Sursa](#))

Dacă vrei să vă imaginați ceva mai apropiat de realitate, puteți studia [palatul lui Nestor](#), din Pylos. Orașul Pylos apare în Iliada și Odiseea și e localizat cât se poate de corect de Homer, la fel cum e și Mycene. Nestor, bătrânul războinic din Iliada, nu este însă un personaj documentat. Interesant ca funcționalitate este și palatul din Mycene, o bijuterie a ingineriei Epocii Bronzului. Bine, mulți autori, inclusiv Nolan, uită că atât Epoca Bronzului cât și Epoca Arhaică și Antichitatea Clasică erau pline de fapt de culoare. Sunt însă și reprezentări media destul de curajoase în sensul ăsta, precum cea din jocul Assassin's Creed Odyssey sau unele castele din Troy: Total War.

Apropo de reprezentări și localizări, e de remarcat că grecii lui Aristotel știau perfect unde se află Troia... alții sunt cei care au uitat de ea până în secolul nouăsprezece. Troia din film însă nu are treabă cu ruinele din Hisarlik, ci se bazează pe un sat fortificat din Maroc, fără prea multă legătură cu modul în care ar fi arătat cetatea.

Practic, chiar dacă nu avem dovezi istorice concrete, ne putem imagina scenariul în care Agamemnon, wanax-ul sau “marele rege” al micenienilor, vine și-i zice vameșului regal Ulise să-l

ajute cu ceva corăbii și oameni pentru că o să meargă cu băieții la un super jaf în Troia și o să-i scoată definitiv pe hitiți din regiune.

Eric Cline, [pe care-l puteți și asculta](#), nu doar citi, spune că cel mai probabil vechiul regat micenian funcționa mai mult ca o confederație, dacă nu ca o corporație (sau mafie, că tot aia e). Practic, fiecare mic stăpân de cetate miceniană era probabil specializat în ceva specific regiunii lui, de la păstorit și colectat tribut maritim până la jaf armat. Unirea lor se producea doar în cazul unor scopuri extraordinare și în baza unor legi diferite de cele ale feudalismului medieval. Scrierea grecească, Linear B, era un limbaj contabil pentru că micenienii notau cu sfințenie aproape tot ce le trecea prin castele, de la prăzi de război și sclave, la oi, porci și alte ofrande.

Exista într-adevăr un rege suprem (atestat și în scrisorile hitite), dar regele avea mai degrabă o poziție pe care trebuia să și-o confirme în mod constant. De-aici și episodul adiacent Ciclului Epic în care Agamemnon își sacrifică fiica, pe Ifigena, pentru a-și demonstra determinarea. Bine, în poem, zeii îi propun lui Agamemnon să renunțe la poziția lui, în locul sacrificiului, ceea ce Agamemnon nu acceptă. Deși nu e specificat în poem, e cumva de înțeles de ce Nolan ar fi presupus că Clitemnestra își urăște soțul. Desigur, existau alte legi, pe care Homer le menționează, inclusiv legea pețitorilor (dacă regina era furată, foștii ei pețitori trebuiau să-l ajute pe rege), pe care el le putea folosi, dar fără un gest de extremă grandomanie, nu ar fi convins pe nimeni.

Apropo de jurământul pețitorilor sau Pactul lui Tyndareus, textul spune că Diomedes, probabil unul din eroii greci cu cel mai decent destin la întoarcere (devine rege peste regiune, fondează orașe în Italia), ar fi fost printre pețitorii Elenei, motiv pentru care pleacă de bună voie la război, deși Agamemnon nu ar fi putut să-l oblige militar (Tyrris și Argos erau cetăți aproape la fel de puternice ca Micene). Mai mult, chiar Ulise, care și născocise pactul (bravo, boss), fusese unul din pețitorii Elenei în poeme. Prin urmare, Agamemnon nu trebuia să se înfoaie prea tare la regii greci, din moment ce ei agreaseră deja ceva care-i obliga să vină la luptă în numele Elenei și al lui Menelaus. Într-una din amintirile din poem, Ulise demonstrează clar că nu are niciun chef să meargă la luptă, pretinzând chiar că este nebun. Nu-i iese, în mare și datorită dragostei față de fiul lui, și e forțat să meargă la asediu.

În plus, Agamemnon e descris de alții, inclusiv de Ahile (care nu-l suporta), ca fiind crud și încăpățânat, deci omul de oțel din filmul lui Nolan se achită de comparație. Bine, Ahile se retrage din luptă, după ce Agamemnon îi fură concubina și revine când prietenul lui este ucis, într-un episod în care grecii aproape că pierd războiul. Aici poemul introduce un alt concept pe care Nolan îl uită, acela de onoare (timē), în sensul unei onori militare, care se câștigă în timp, prin prăzi de război, izbânzi și statut, lucruri pe care Agamemnon încerca să i le răpească războinicului grec.

Singura mare diferență față de film este că Agamemnon este descris de Homer ca fiind un războinic formidabil, o adevărată mașină de ucis, pe când varianta lui Nolan doarme în armură.

Bine, în Iliada, liderul grec este rănit spre finalul războiului, moment în care trece în spatele liniei frontului.

Pe lângă relațiile dintre luptători, aici iar ar fi de discutat puțin logistica. E imposibil ca privirea frumoasei Elena să fi întors o mie de corăbii pentru că micenienii nu cred că puteau aduce mai mult de câteva sute și asta în condiții extraordinare. De altfel, forțele lor de luptă erau mici și mergeau pe ideea de jaf pornit de pe mare, cu debarcare și îmbarcare rapidă.

O altă legendă spune că Hercule (probabil un prinț dorian: să nu uităm că toate marile mituri grecești se nasc cam între 1500 și 1300 î.Hr) ar fi asediat cu mult înainte Troia folosind 300 de oameni. Cum corabia cea mai folosită în perioadă era ceva numit pentekonter, o corabie cu 50, maxim 60 de vâslași, putem presupune că afirmația lui Homer că Ulise avea 12 corăbii ne duce la numărul real [de soldați din Ithaca: în jur de șase sute](#). Astfel de corăbii existau și în Epoca Bronzului, dar și în perioada în care sunt notate poemele lui Homer, iar calculul nu a fost făcut de mine.

Prin urmare, e mai plauzibil să vorbim despre maxim 15000 de greci pe maxim 300 de corăbii care asediază un fort cu maxim 3000 de soldați și întăriri ulterioare, plus alte câteva forturi cu garnizoane mai mici. Arheologii știu acum că Troia avea o [defensivă fabuloasă pentru epoca ei](#), incluzând ziduri duble, palisade, dar și șanțuri anti-care de luptă. Tot săpăturile din zonă arată și că, în preajma acestui conflict, fortificațiile fuseseră întărite. Poate că nu pare mare lucru, dar trăiam într-o epocă în care mașinăriile de asediu erau foarte puțin dezvoltate.

Aici calculul îmi aparține și se bazează pe o estimare foarte optimistă a forțelor grecești și pe ideea că dacă o cetate relativ mică precum Ithaca putea da 600 de oameni, Micene, Sparta (echivalentul ei, de fapt), Argos, Tyrnis și altele ar fi dat cel puțin 1000-2000 de căciulă și e de presupus că și alte orașe-stat din zonă ar fi contribuit. Wikipedia vorbește despre maxim [20 000 de soldați](#), pe baza estimărilor din Pylos, cetate intens cercetată și care avea în realitate cam 800 de oameni doar pentru defensivă. Cifra asta era imensă pentru Epoca Bronzului, dar minoră pentru Antichitatea Clasică și Epoca Elenistică. De ce vă sperii cu matematica? Pentru a vă explica mai clar că cifra de 100000-140000 de greci în 1186 de corăbii, spusă de Homer, era imposibilă. Aia cred că erau literalmente toți grecii.

Bine, îmi vor spune oamenii mai familiari cu Homer. Dar cum rămâne cu [celebrul catalog al navelor](#) care arată exact cifra aia de 1186 de corăbii, divizată pe cetăți? Păi, mai toți istoricii sunt de părere că textul apare mult după perioada compunerii poemelor și că, pe lângă adăugarea unor armate care nu existau sau dublarea lor, el conține și umflarea mai serioasă a unor cifre pentru cetăți minore în perioadă. De exemplu, am putea crede că o cetate precum Mycene a venit cu 100 de corăbii și 5000 de oameni, deși și asta mi se pare exagerat (cel mai probabil erau la jumătate). Putem bănuî că Idomeneus din Creta vine cu 80 de corăbii sau că numărul pentru Nestor din Pylos, cel de 90 de corăbii, poate fi cât de cât apropiat de realitate. Pe de altă parte, oameni precum Ajax (Ajax cel Mare din Sarmis, că mai era unul în expediție) vine cu 12 corăbii, ca și Ulise. Prin urmare, cum mama naibii Atena, care era un orașel irelevant în perioada aia,

ajunge să contribuie cu 50 de corăbii, adică 2500 de oameni? E simplu, Atena era unul din principalele locuri unde s-a recitat poemul în Antichitate, motiv pentru care a fost inclusă ulterior printre forțele mari ale războiului. Asta deși era condusă de Menestheus, un pețitor al Elenei considerat destul de laș de restul de greci. Ulterior, atenienii și-au mai băgat și alți eroi în luptă, deși ei nu apar deloc în Homer. Evident, și alte orașe ale Antichității Clasice au făcut la fel.

Ar fi de menționat și că, în acest moment, avem o idee destul de clară despre cum arătau [corăbiile micenienilor](#). Nolan însă își mai alocă puțină libertate artistică și folosește o corabie vikingă, un draken, [ba chiar una faimoasă, creată în perioada modernă](#). Acum, e posibil ca omul să fi vrut ca ambarcațiunea să arate mai bine vizual, dar și mai posibil e că ambarcațiunea vikingă era mult mai stabilă decât cea a vechilor greci și deci mult mai bună să zgudui niște actori în ea, mai ales dacă i-ai îmbrăcat în armură.

(Apropo, producătorul lui Nolan încă nu a plătit [reparațiile corăbiei](#))

Apropo de armuri, cât de bizare sunt de fapt cele ale lui Nolan? Bizare nu sunt, dar n-au nicio treabă cu realitatea. Aici însă problema vine chiar de la Homer, un scriitor din Epoca Fierului care vorbește despre evenimente petrecute cu cel puțin 500 de ani în urmă. Autorul sau autorii fac [multiple confuzii](#) în textul poemelor.

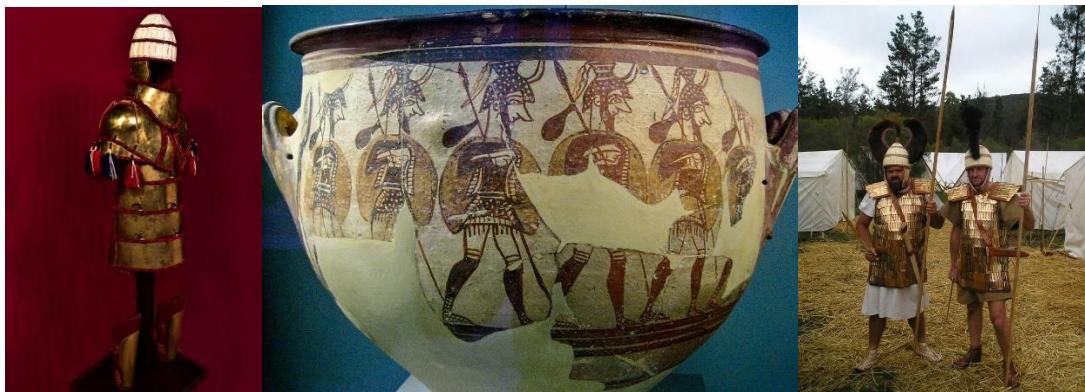
În Iliada, de exemplu, vorbește despre Elena din Sparta, oraș dorian care cu siguranță nu exista în perioada miceniană, deși existat o cetate în zonă, dar una minoră (numită ulterior Menelaion). Cel mai probabil candidat, mai ales că Homer nu localizează exact "Sparta", ci mai degrabă regiunea din jurul ei, este Agios Vasileios. Aflat la 12 km de Sparta, Agios este un sit micenian destul de mare, unde s-au găsit și mai multe tablete scrise în Linear B. Într-una conducătorul este numit "wa-na-ko-to" (wanax sau anax), sugerând că, la un moment dat regele din zonă era la același nivel cu miticul Agamemnon și că era unul dintre birocratii micenienilor... un upper manager, practic. Când s-a descoperit mărimea lui Agios Vasileios? Prin [2008-2009](#), deși situl era mai vechi. Da, s-au mai descoperit chestii de când citeam Legende Olimpului.

Apropo, palatul ăsta a sfârșit incendiat în întregime, fapt care a păstrat excelent tăblițele de lut. E posibil ca aici să fi fost tot mâna dorienilor, un trib grecesc a cărui influență se pare că a fost exagerată de istorie și pe care grecii îl consemnează ca fiind condus de heraclizi, urmașii lui Hercule. La un moment dat, după Colapsul Epocii Bronzului, oamenii au ocupat câteva situri importante din fosta Grecia miceniană. Se pare totuși că, dacă ar fi să-l parafrazăm pe Menelausul din film, "Sparta nu era chiar pregătită de război".

La fel, Homer vorbește și despre Eitopia sau Licia, deși Etiopia nu exista în acel sens (dar exista un regat în zonă și exista și regatul Kush), iar Licia din perioada clasică era un urmaș al triburilor Lukka.

Tot Homer descrie carele ca fiind un fel de mijloc de transport, când în perioadă ele erau folosit exclusiv pentru luptă, iar hitiții erau campioni la asta. Armurile, la fel, sunt o combinație de armuri din epoca bronzului cu armuri din epoca fierului.

Nolan face ce ar fi făcut orice regizor în locul lui: se uită la cum știm că arătau armurile din perioada Epocii Bronzului, își face semnul crucii (sau pe-al lui Zeus) și apoi alege să nu le folosească. Desigur, nu știu dacă are vreo scuză pentru faptul că troienii arătau a cruciați, că grecii îngenuncheau în fața regelui și băteau cu armele în pământ și că multe cadre fantastice din film au de fapt substrat medieval.

Mai sus aveți [Panoplia de la Dendra](#), cam singura armură miceniană completă, un vas de la Micene, descoperit tot de Schlieman și doi băieți care fac un roleplay [destul de precis](#). Dacă armurile erau din bronz, coifurile erau din piele tăbăcită, decorată cu colți de mistreț. Celebrul scut sakos, deschis ca fiind purtat de Ajax, era o realitate, dar nu pentru războinicii cu armură completă, ci pentru cei îmbrăcați mai lejer.

Acum, probabil vă întrebați dacă genul ăsta de armură, dincolo de cât este de inestetică, era totuși utilă. [O simulare din 2024](#), cu soldați moderni în armură miceniană, spune că da. Era o armură relativ ușoară și rezistentă, făcută exact pentru genul de bătălie duse de greci (conflicte limitate, jafuri rapide cu uciderea rezistenței masculine și răpirea celei feminine). Este însă de remarcat, în cheia celor prezentate mai sus despre armata miceniană, că un costum complet (o

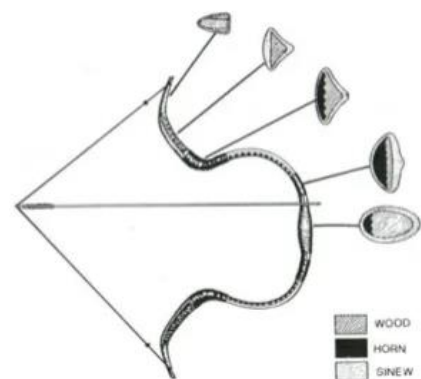
panoplie) era extrem de scump în perioada respectivă. Ori erai nobil, ori negustor bogat, ori genul de soldat/mercenar care o fura pe a altora. De-asta era greu să ai 1000 de oameni înarmați pe câmpul de luptă, dacă tu conduceai o cetate cu 5000 de oameni în total.

Altfel, dacă armura lui Agamemnon din film e exagerată, e totuși de remarcat că în Iliada (cartea 11) Homer descrie [armura lui Agamemnon](#) ca fiind impresionantă, un dar de la un rege al Ciprului. Armura avea 10 benzi de metal înnegrit, 12 de aur și 20 de cupru, fiind decorată cu șerpi întunecați. Scutul lui absolut uriaș (de tip sakos) avea figura unei gorgone pe el și era susținut cu argint. Casca avea 4 coarne și o coamă, iar sabia era decorată cu aur și argint. Mai puțin obișnuit, dar nu de neîntâlnit în epocă, Agamemnon purta și protecții complete pentru picioare.

Nolan nu a respectat mitul, la rândul lui impresionant, dar e mai deranjant ce a făcut din soldații troieni care au coifuri printate 3D și au inclusiv pantofi moderni în unele scene. Coifurile lor sunt de tip [corintian](#), apărute mult mai târziu.

Săbiile micenienilor sunt un mix de săbii plauzibile pentru epoca respectivă cu săbii care arată fain într-un film. O altă ciudățenie pe care mi-a raport-o un prieten este arcul lui Ulise din film.

O să ziceți că este cel mai probabil o metaforă pentru cât de puternic era Odiseu. Este o metaforă, dar e și o acțiune complet plauzibilă. Arcul din Odissea și din film este un arc compozit, intors invers ([Palintonos](#)), folosit în Epoca Bronzului pentru a vâna și mai rar pentru război. Este un arc greu de armat, dar extrem de puternic, folosind pentru a doborî prăzi precum mistreții. De ce era atât de greu de armat? Pentru că trebuia să stai jos, ceea ce Matt Damon și face în film și să pui arcul într-o poziție specifică. Dacă încerci să faci asta din picioare riscai să-ți rupi coloana sau să râdă Penelopa de tine.

Sketch of composite bow with cross sectional views of materials. The sinew is in tension and horn in compression

([Sursa imaginii](#) este un site unde puteți găsi și exact de câți jouli ai nevoie pentru a face arcul ăsta să se miște)

Tehnica lui Odiseu era una speciala și vedem aici un expert [incercând să o folosească](#) (cu greutate, dar cu succes). Practic, Odiseu nu era puternic, ci isteț, ceea ce Odiseea dar și Nolan ne amintesc la fiecare pas. E greu de spus de ce peșitorii Penelopei nu erau capabili să folosească un arc de genul ăsta, dar și poemul și filmul fac tot posibilul să ne demonstreze că oamenii nu erau cei mai buni dintre cei mai buni. De fapt, dacă ne uităm la numărul de oameni luat de Odiseu cu el și la scena din film în care Antinous se fofilează de la încorporare, putem presupune (dar e o mareeee presupunere) că peșitorii nu știau nici să lupte, nici să vâneze ca lumea pentru că nu fusese nevoie să facă asta.

Desigur, scena finală în care eroul măcelărește tot cu arcul ăla, precum și scena în care Menelausul lui Jon Bernthal trage cu arcul de parcă e mitralieră sunt complet fictive. Bine, dacă tot am amintit scena finală, e de menționat că Homer e mult mai crud și sângeros cu peșitorii.

O altă treabă de adresat este și calul troian. Personal prefer varianta plauzibilă, dar chestionabilă, a lui Francisco Tiboni, prezentată și în articolul trecut, conform căreia [calul era de fapt un tip de corabie](#), una cu fund dublu în cazul nostru, lăsată în port cu daruri. [O altă teorie](#) spune că respectivul cal ar fi fost mai degrabă un turn de asediu primitiv protejat cu piele de cal (precum cele folosite de asirieni, și ei dușmani ai hitiților) sau un berbec, mai ales că astfel de mașinării, rare fiind, aveau denumiri de animale sau legate cumva de zei.

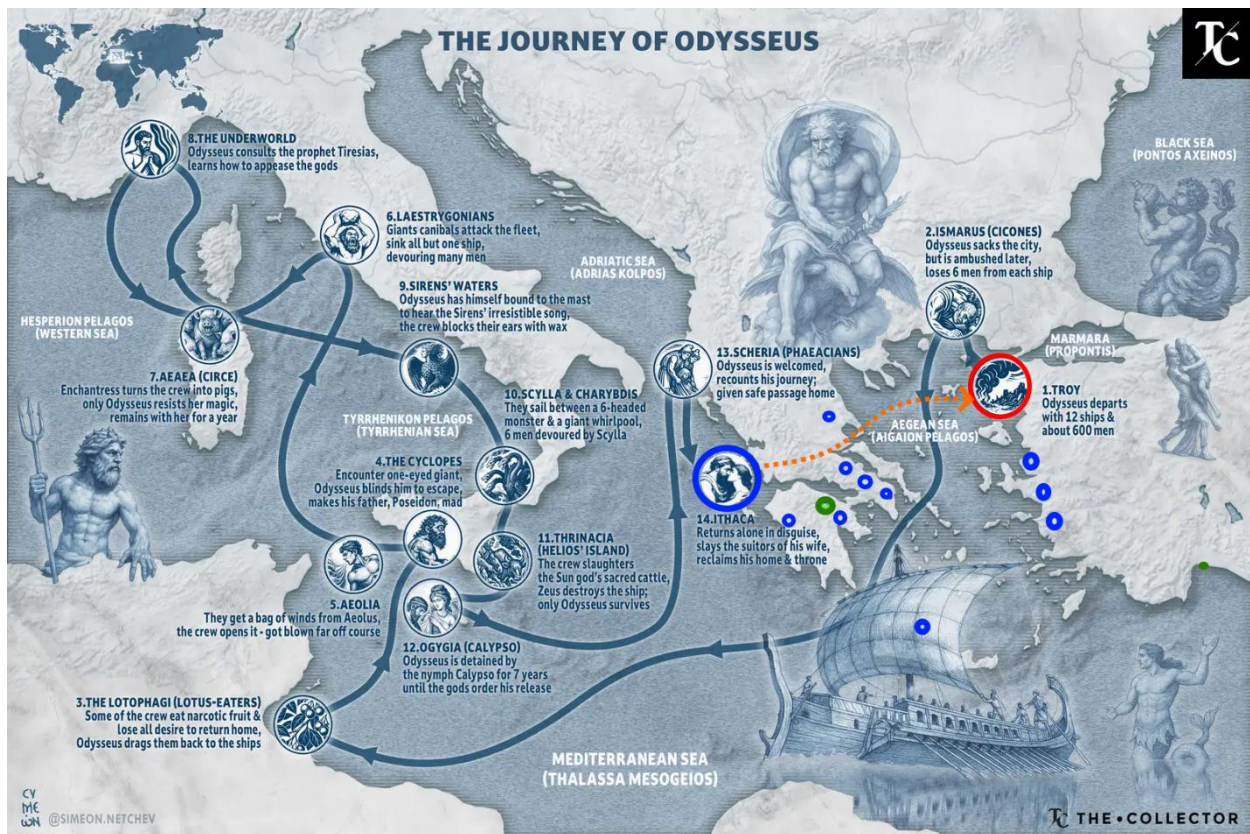
([Vaza de la Mykonos](#), cea mai veche reprezentare a calului Troian, din secolul VII î.Hr)

Nu e chiar o teorie marginală și deja câțiva istorici online au preluat-o ca fiind una [foarte convingătoare](#), dar nu definitivă, pentru simplul motiv că turnurile asiriene care coincid cu povestea apar câteva secole mai târziu în descrierile asiriene, deși regatul lor exista din Epoca de Bronz. E posibil ca, la fel ca în alte cazuri, poezii de după Homer să o fi adăugat și completat ulterior.

Nolan alege varianta unei ofrande, a unei sculpturi votive, menită să fie arsă în numele Atenei. Regizorul nu s-a trezit brusc că e fan al interpretării ăsteia, ci a luat-o din Virgil care în Aeneida nu doar că explică de ce acest cal era important, dar și de ce ar fi funcționat. Tot el îl introduce și

pe Sinon în schemă, altfel un personaj minor. Un document mai degrabă parodic din secolul IV, [Dictys Cretensis](#), povestește că un profet și veteran troian capturat venise cu ideea că Atena și-ar dori un astfel de sacrificiu. Recunosc că mi-ar fi plăcut ca Nolan să-l includă și pe preotul Laocoön în poveste, ăla care nu e fan al darului grecesc, dar descrierea calului Troian din film este complet plauzibilă. În fine, ar fi fost fain ca măcar Cassandra să fi fost menționată, sora lui Paris și Hector și profeta care intuiește căderea Troiei, dar e blestemată să nu fie ascultată.

Acum că am stabilit că unele simboluri din film și poem sunt cât se poate de plauzibile, cum rămâne cu locurile vizitate de erou? Ei bine, și ele variază de la mitologic și mitologizat la plauzibil și complet real. Să ne uităm puțin la următoarea hartă:

(Harta îi aparține lui [Caleb Howells](#) și am găsit-o în [The Collector](#). Mi-am permis însă să notez pe ea cu verde poziția Micene-ului și a mai multor cetăți miceniene cu albastru, precum și să subliniez Ithaca și Troia. Desigur, civilizația Mmiceniană avea peste 100 de așezări, dar palatele mari erau mai degrabă așezate în centrul și sudul Greciei)

Pe unde a oprit deci Ulise, în lunga lui călătorie? După cum vom vedea mai jos, Ulisele din Odiseea chiar pare să fi vrut să vină la nevastă-sa, însă curenții și durata uriașă a călătoriilor pe mare din perioadă l-au împiedicat. Ok, și Calipso cred că era o tipă mișto:

Ithaca: Locul de pornire și de întoarcere, foarte plauzibil, cum spuneam mai sus. E de remarcat însă că la întoarcere, așa cum ne spune poemul, nu doar peștorii puseseră Ithaca la pământ, ci și timpul.

1. **Troia:** Locul măcelului, atestat istoric.
2. **Ismaros,** Tracia: Filmul lui Nolan îl arată doar ca pe un oraș asediat, însă atât istoricii cât și Homer îl localizează exact. Ismaros era în Tracia și era locuit de tribul ciconilor, cât se poate de atestat istoric.
3. **Țara Mâncătorilor de Lotus** sau a Lotofagilor: Nolan o omite, dar ea e probabil plasată undeva în Nordul Africii, pe o insuliță din Tunisia, Djerba, unde triburile locale consumau un fruct înrudit cu jujuba cu proprietăți halucinogene (Ziziphus Lotus). Locul este plauzibil și arată că, încercând să navigheze spre Est și să ocolească Grecia, Ulise este târât de curenți mai jos decât își dorea, spre țărmurile Africii. Aici, morala pe care filmul nu ne-o arată ține de memorie, pe care grecii o considerau esența umanității și de acel “nostos”, dorința de reîntoarcere, ambele îmblânzite de fructul halucinogen.
4. **Insula lui Polifem,** Ciclopul: Sicilia sau Coasta Campaniei. După unele variante este vorba de o insuliță de lângă Creta. De remarcat însă este că legenda ciclopului e prezentă în multe zone elenizate și, pe lângă sensul ei de bază, acela al sălbăticiiei necunoscutului, ea se bazează pe descoperirea de schelete de elefanți pitici în peșterile din Sicilia și Creta. N-are sens? Ia uitați-vă cum arată un [craniu de elefant pitic](#). În plus, grecii nu mai văd elefanți de niciun fel până la Alexandru Macedon, 900 de ani mai târziu. În Homer, scena cu Polifem este mai lungă și complexă, dar am stabilit că Nolan a făcut o treabă foarte bună.
5. **Aeolia:** Sicilia, unde există insule cu acest nume. Episodul nu există în film, dar aici Aeolus, stăpânul vânturilor îi dă lui Ulise o geantă cu toate vânturile adverse pe care echipajul lui cel lacom o deschide, crezând că ea conține aur. În zona asta este activ vulcanul Stormboli și vânturile chiar sunt puternice.
6. **Insula Lestringonilor:** Aici sunt mai multe teorii. Prima și cea mai plauzibilă spune că lestringonii sunt de fapt Sherden, nativii din Sardinia, parte din civilizația nuragică. Nu doar că oamenii erau înalți și extrem de războinici (apar ca mercenari la egipteni, dar și ca popoare ale mării foarte distructive), dar ei construiau și castele uriașe, aproape verticale, și [statui pe măsură](#), deși ultimele par să fie mai recente (sec XI). Porturile lor seamănă cu descrierea din text, iar legendele vremii îi numeau giganți. A doua variantă spune că este vorba despre Mezapos, un port maniot, și el foarte similar descrierii din Odiseea. Departe de a fi giganți (sau giganții ușor penibil ai lui Nolan), oamenii de-aici nu erau afiliați cu restul civilizației micenieni și deci nici foarte încântați de vizită. A treia variantă, cea de pe hartă, susține că de fapt Odiseu s-a întâlnit cu ceva etrusci sau populații similare din Italia și a fost la fel de bine primit. De altfel, Odiseu pierde aici cei mai mulți oameni, mai ales că lestringonii lui Homer aruncă cu pietre (plauzibil, de altfel).

7. **Insula lui Circe (Aeaea):** Insula se află și astăzi pe coasta Tireniană și dacă Circe e în mod cert o metaforă, locația e cât se poate de reală și se numește și azi Monte Circeo. Descrierea din Odiseea se potrivește perfect peisajului de-acum. Nu există explicații clare pentru Circe, dar în mod cert în regiune se foloseau plante halucinogene și până în perioada romană locul era unul de divinație a naturii. Morala homerică și cea a lui Nolan sunt clare. Morala istorică? Ai grijă din ce-ți faci salata!
8. **Oracolul și Lumea de Dincolo:** Aici sunt probabil cele mai multe locații propuse, pentru că toate civilizațiile vremii aveau locuri în care se vorbea cu morții. Nici nu era greu să ai unul, după cum au descoperit istoricii mult mai târziu, la [Hierapolis](#), unde dioxidul de carbon din peștera de sub oraș omora animalele din oracol, dar nu și oamenii. Un fenomen similar, dar cu un gaz diferit, etilena, se petrecerea și la Delphi. Pe harta de mai sus, e plasat un pin unde ar fi fost “pământurile Cimerienilor” după greci, care credeau că cimerienii din Anatolia (trib războinic înrudit cu sciții) ar fi plecat de-acolo. Adevărul e că cel mai probabil infernul lui Ulise era fie lângă Napoli (Cape Miseno), fie în Grecia (Lacul Avernus). Ca idee generală, atât grecii micenieni cât și cei din Antichitatea Clasică mergeau la oracol nu pentru a le spune ce să aleagă, ci care vor fi consecințele a ceva. În orice caz, cam aici începe Ulise să navigheze înapoi spre Sudul Greciei.
9. **Sirenele:** Nolan trece repede peste ele, iar poziția lor nu e clară nici în opere. În original, sirenele sunt femei pasăre, nu femei pește, al căror cântec face marinarii să cotească în stânci și să moară. E posibil ca ele să fi fost în zona coastei Amalfi, o zonă greu de navigat fără maximă concentrare.
10. **Scylla și Charybdis** (Vârtejul și Monstrul din Stâncă). Aici știm aproape clar că este vorba despre strâmtoarea Mesinei unde există un vârtej real (Charybdis) și o formațiune stâncoasă ai cărei curenți izbesc bărcile de marginile ei și le scufundă. Alegerea lui Ulise era reală, spre deosebire de Ulise.
11. **Insula lui Helios (Thrinaci).** Vorbim cel mai probabil despre Sicilia, o zonă foarte fertilă încă din Antichitate, renumită pentru cirezile ei. Ce s-ar fi putut întâmpla exact e greu de spus, dar e de menționat că aproape nicio civilizație non-greacă nu-i înghițea pe greci.
12. **Insula lui Calipso (Calypso).** Aici iar avem zeci de interpretări, Homer plasând insula în “buricul mării”, spre Vest. Mulți cred că este vorba despre insula Gozo, de lângă Malta, unde există o peșteră a lui Calipso. Dacă vă tentează, am vizitat-o și cred că există lucruri mai interesante de văzut în zonă. Malta e una dintre cele mai vechi insule populate din lume, așa că e posibil ca Ulise să fi întâlnit o populație ceva mai sălbatică decât a lui.
13. **Scheria sau Orașul Phaecienilor.** Aici vorbim foarte probabil despre Corfu și despre o locație pe care din păcate Nolan o omite. De ce “din păcate”? Pentru că, după ani și ani de pribegie, Ulise e recunoscut aici, tratat cum trebuie (xenia, din nou) și trimis acasă cu daruri pe o barcă fără vâslaș (cei din Corfu erau navigatori excelenți). Evident că ajutorul este pedepsit de zei, dar momentul este unul definitoriu pentru erou.

Autor: Vlad Stoiculescu (www.krossfire.ro)

Prin urmare, dacă Ulise n-a fost un singur personaj, măcar o parte din călătoriile lui sunt bazate pe evenimente și aventuri reale. În plus, chiar dacă Homer le mai greșește, iar Nolan le înfloreste, perioada care l-a creat pe Ulise a fost una brutală, una din care doar oameni cu antrenamentul, intuiția și cruzimea eroului nostru ar fi ieșit cu bine.

În plus, indiferent de abordarea preferată (literară, istorică sau cinematografică), lupta unui om care caută și alege normalitatea în locul gloriei mi se pare extrem de relevantă și astăzi.

Concluzie

În concluzie, Nolan a făcut un film bun, după o operă care nu poate și nu trebuie să fie subestimată. Odiseea a însemnat mai mult pentru umanitate decât multe povești pe care le considerăm astăzi fundamentale și numai faptul că omul ăsta a încercat să o ecranizeze merită o rundă de aplauze.

Iar dacă vă văitați că Nolan și-a scris filmul în [cheia epocii](#) noastre, gândiți-vă că regizorul putea încorpora toată istoria pe care v-am prezentat-o mai sus. În cazul ăla, Odiseea ar fi fost povestea unui CEO al unei corporații de negustori-pirați care, după un team building de 10 ani, decide să își crească venitul anual jefuind câteva insule din jur și petrecând cu niscaiva domnișoare. Din păcate, [folosește GPS-ul](#) telefonului și ajunge târziu acasă, unde investitorii începuseră deja să-i vândă sediul pe bucăți și să recupereze datoria. Ar fi fost interesant, dar nu avem nevoie de Homer pentru povestea asta.

P.S: Și voi meritați o rundă de aplauze pentru că ați citit cel mai lung articol de pe krossfire.ro. Felicitări!